

О. В. Кузьменко,
аспірант, Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЙОГО РЕЙТИНГУ

У статті розглядається методика оцінки ресурсного потенціалу та його відповідність рейтингу машинобудівного підприємства серед основних конкурентів на певному відрізку часу.

The article studies the method of estimating resource potential and its conformity to engineering enterprise rating among major competitors within a certain period of time.

Ключові слова: ресурсний потенціал, система показників, інтегральний показник, рейтинг, тип підприємства.

Key words: resource potential, key-performance indicator, integral index, rating, type of enterprise.

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку національної економіки та суттєвого впливу на неї глобалізації світової економіки перед машинобудівними підприємствами постають принципово нові завдання щодо забезпечення ефективності функціонування. Це викликає необхідність системного дослідження зовнішнього і внутрішнього середовища з метою попередження зниження темпів виробництва, забезпечення конкурентоспроможності продукції і досягнення конкурентних переваг.

У цьому сенсі оцінка ресурсних можливостей підприємства має велике значення для прийняття управлінських рішень щодо стратегії і тактики його розвитку, які можуть бути реалізовані за умови досягнення переваги порівняно з іншими конкурентами за рахунок використання найбільш ефективних засобів. Саме ті підприємства, які підтримують високий потенціал та достатні темпи його зростання порівняно з ресурсним потенціалом основних конкурентів, є прибутковими і конкурентоспроможними.

Іншими словами, успішність підприємства в умовах конкуренції залежить від того, наскільки забезпечено відповідність зовнішнього середовища функціонування внутрішньому середовищу [1], зокрема ресурсному потенціалу.

Питання оцінки потенціалу підприємства як підґрунтя його формування розглядали А. Артем'єв [2], В. Бикова [3], О. Маслак [4], О. Полінова [5], О. Федонін [6] та ін.

Узагальнення їх підходів дозволило погодитися з трактуванням, що ресурсний потенціал характеризує рівень, джерела, можливості підприємства, які використовуються в його діяльності, та впливає як на кінцеві результати, так і на межі економічного зростання і структурного розвитку підприємства. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства дозволяє виявляти резерви ефективного функціонування та визначати пріоритети розвитку: збільшувати масштаби виробництва, зберігати рівень досягнутого чи скорочувати виробничу програму для подальшої стабілізації.

Проблема оцінки ресурсного потенціалу пов'язана з необхідністю визначення узагальнюючого показника, що найбільш повно його характеризує. А тому, виникає необхідність розробки системи показників, які взаємопов'язані один з одним та відображають ефективність використання ресурсного потенціалу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є удосконалення підходів щодо оцінки ресурсного потенціалу машинобудівного підприємства та на цій основі дослідження його відповідності рейтингу в певний часовий відрізок і типу підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Визначення інструментарію оцінки ресурсного потенціалу дозволяє розробляти ефективну систему його управління на певних етапах розвитку та обґрунтовувати відповідність зовнішньому середовищу з метою забезпечення взаємодії з ринком. Підприємство, зазвичай, повністю не використовує наявний потенціал ресурсів, але у разі систематичного контролю рівня його використання можна коригувати внутрішні можливості та попереджати кризові ситуації. Тому вважаємо за доцільне запропонувати методику оцінки ресурсного потенціалу за його структурою, яка базується на використанні системи частинних, комплексних та інтегрального показників.

За нашими попередніми дослідженнями, для машинобудівного підприємства найбільш доцільно прийняти таку структуру ресурсного потенціалу [7]: виробничий, трудовий, фінансовий, інформаційний потенціали, сукупність яких забезпечує необхідний рівень відповідності стану підприємства умовам зовнішнього середовища.

Відповідно до встановлених складових ресурсного потенціалу та даних відкритої статистичної інформації пропонується система показників (рис. 1).

Інтегральний показник оцінки ресурсного потенціалу машинобудівного підприємства доцільно визначати як суму комплексних показників оцінки виробничого, трудового, фінансового, інформаційного потенціалів з урахуванням вагомості їх значення у формуванні загального потенціалу за формулою:

$$K_{rp} = \sum_{i=1}^4 V_i \sum_{j=1}^n V_j K_j \quad (1)$$

де K_{rp} — інтегральний показник ресурсного потенціалу, V_i, V_j — коефіцієнти вагомості складових ресурсного потенціалу та відповідних їм показників, K_j — комплексні показники оцінки ресурсного потенціалу за відповідними складовими.

Для визначення вагомості складових ресурсного потенціалу і відповідних кожній з них частинних показників були залучені фахівці досліджуваних машинобудівних підприємств Дніпропетровської області, на яких проводилася апробація методики, та вчені-економісти. Вагомість показників визначено методом ранжування на підставі експертних оцінок. Для оцінки узгодженості експертів було розраховано коефіцієнт конкордації [8], величина якого визначає достовірність експертних оцінок.

Розрахунки коефіцієнтів конкордації, значення яких становлять для виробничого потенціалу — 0,56, фінансового потенціалу — 0,60, трудового потенціалу — 1,0; інформаційного потенціалу — 0,60 та інтегрального коефіцієнту — 0,68, показують, що оцінки експертів угоджені і є прийнятними для подальших розрахунків, оскільки значення загального коефіцієнту конкордації більше 0,5.

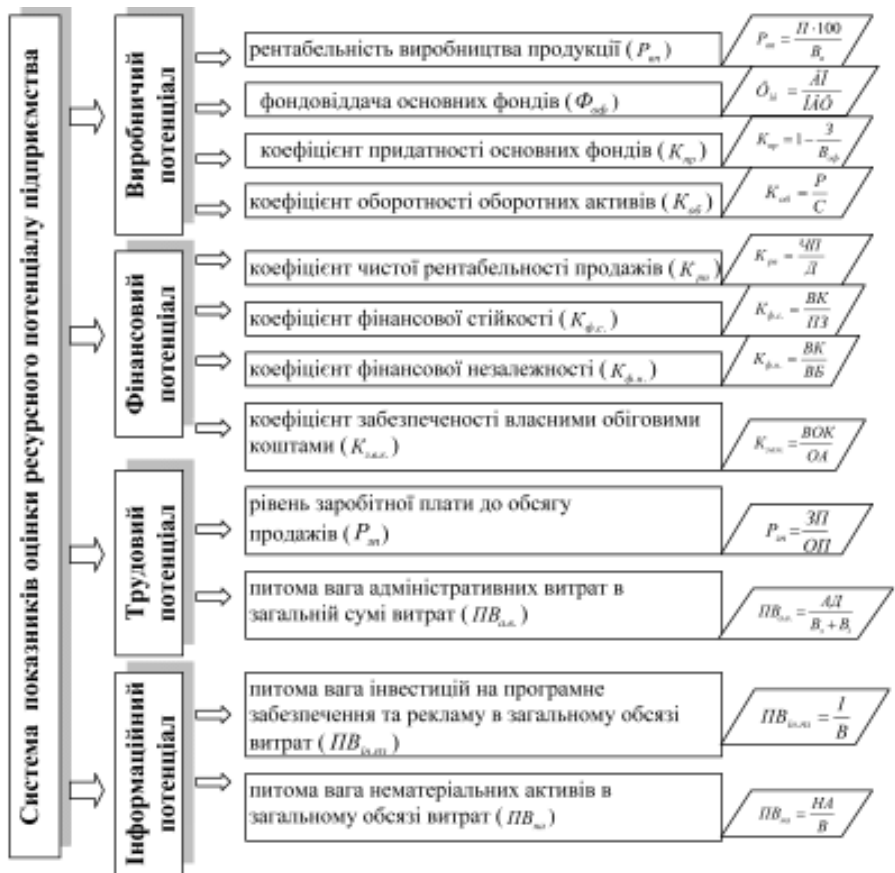

Рис. 1. Система показників оцінки ресурсного потенціалу підприємства та формули для їх розрахунку

де в абсолютних показниках П — валовий прибуток від реалізації (робіт, послуг); B_n — виробничі витрати на реалізовану продукцію (її виробнича собівартість); ВП — обсяг виробленої підприємством продукції (послуг) у вартісних вимірниках; ОВП — середньорічна вартість основних фондів; З — сума зносу основних засобів; B_{of} — балансова вартість основних засобів; Р — обсяг реалізованої продукції; С — середні залишки нормованих оборотних коштів; ЧП — чистий прибуток; Д — дохід від реалізації; ВК — власний капітал; ПК — позиковий капітал; ВБ — валюта балансу; ВОК — власні обігові кошти; ОА — оборотні активи; ЗП — заробітна плата; ОП — обсяг продажів; АД — адміністративні витрати; B_3 — витрати на збут; B_1 — інші операційні витрати; I — фінансові інвестиції; B — загальний обсяг витрат; HA — нематеріальні активи.

Таблиця 1. Коефіцієнти вагомості складових ресурсного потенціалу та відповідних їм частинних показників

Показники	Коефіцієнт вагомості
<i>Виробничий потенціал</i>	0,37
Рентабельність виробництва продукції	0,34
Фондовіддача основних фондів	0,31
Коефіцієнт придатності основних фондів	0,13
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,21
<i>Фінансовий потенціал</i>	0,30
Коефіцієнт чистої рентабельності продажів	0,38
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,28
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,19
Коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами	0,16
<i>Трудовий потенціал</i>	0,21
Рівень заробітної плати до обсягу продажів	0,67
Питома вага адміністративних витрат в загальній сумі витрат	0,33
<i>Інформаційний потенціал</i>	0,12
Питома вага інвестицій на програмне забезпечення та рекламу в загальному обсязі витрат	0,63
Питома вага нематеріальних активів в загальному обсязі витрат	0,37

Таблиця 2. Оцінка ресурсного потенціалу за частинними, комплексними та інтегральним показниками у 2011 р.

Показники	ЗАТ «Науково-виробниче підприємство «Нафтомаш»	АТЗТ «Дніпрогідромаш»	ТОВ «Дукко-технік»	ТОВ «Дніпромашбуд»	ВАТ «Дніпропетровський завод прокатних валків»	ТОВ «Дніпропетровський завод бурового обладнання»	ТОВ «Волеве»	ДП «ВО Південний машинобудівний завод ім. А.М. Мазарова»	ВАТ «Продмаш»	Українсько-російське ТОВ «Гіротех інжиніринг»
Виробничий потенціал	0,377	0,461	0,513	0,426	0,640	0,474	0,493	0,415	0,178	0,288
Рентабельність виробництва продукції	0,48	0,51	0,78	0,48	1,33	0,61	0,66	0,71	0,20	0,44
Фондовіддача основних фондів	0,09	0,28	0,18	0,14	0,04	0,06	0,30	0,04	0,01	0,05
Коефіцієнт придатності основних фондів	0,06	0,07	0,04	0,07	0,07	0,05	0,05	0,04	0,05	0,05
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,39	0,39	0,39	0,47	0,29	0,55	0,33	0,33	0,21	0,24
Фінансовий потенціал	0,272	0,150	0,278	0,373	0,090	0,081	0,126	0,160	0,069	0,052
Коефіцієнт чистої рентабельності продажу	0,015	0,015	0,036	0,037	0,017	0,008	0,077	0,009	0,003	0,006
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,706	0,310	0,651	0,921	0,197	0,190	0,204	0,390	0,090	0,089
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,148	0,100	0,133	0,164	0,063	0,069	0,080	0,092	0,075	0,046
Коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами	0,0384	0,0752	0,1072	0,1216	0,0224	0,00048	0,0608	0,0448	0,0608	0,032
Трудовий потенціал	0,238	0,244	0,024	0,009	0,040	0,097	0,027	0,041	0,132	0,017
Рівень заробітної плати до обсягу продажу	0,637	0,061	0,063	0,031	0,109	0,042	0,079	0,109	0,061	0,022
Питома вага адміністративних витрат до витрат на збут та інші	0,50	1,10	0,05	0,01	0,08	0,42	0,05	0,09	0,57	0,06
Інформаційний потенціал	0,036	0,034	0,002	0,001	0,001	0,002	0,001	0,001	0,001	0,001
Питома вага інвестицій на програмне забезпечення та рекламу в загальному обсязі витрат	0,003	0,003	0,002	0,001	0,001	0,003	0,004	0,004	0,003	0,003
Питома вага нематеріальних активів в загальному обсязі витрат	0,169	0,157	0,005	0,005	0,002	0,007	0,001	0,001	0,002	0,001
Інтегральний показник ресурсного потенціалу	0,92	0,89	0,82	0,81	0,77	0,65	0,65	0,62	0,38	0,36

Результати опрацьовано за допомогою апарату статистичних функцій табличного процесора Excel (табл. 1).

Комплексний показник оцінки виробничого потенціалу підприємства у цьому випадку розраховується за формулою:

$$K_{ВП} = 0,34 \times P_{от} + 0,31 \times \Phi_{об} + 0,13 \times K_{фн} + 0,21 \times K_{об} \quad (2),$$

де $K_{ВП}$ — комплексний показник виробничого потенціалу, $P_{от}$ — рентабельність виробництва продукції, $\Phi_{об}$ —

фондовіддача основних фондів, $K_{фн}$ — коефіцієнт придатності основних фондів, $K_{об}$ — коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Комплексний показник оцінки фінансового потенціалу підприємства одержують за формулою:

$$K_{ФП} = 0,38 \times K_{р.л.} + 0,28 \times K_{ф.с.} + 0,19 \times K_{ф.н.} + 0,16 \times K_{з.б.к.} \quad (3),$$

де $K_{ФП}$ — комплексний показник фінансового потенціалу, $K_{р.л.}$ — коефіцієнт чистої рентабельності продажу, $K_{ф.с.}$ — коефіцієнт фінансової стійкості, $K_{ф.н.}$ — коефіцієнт фінансової незалежності, $K_{з.б.к.}$ — коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами.

Комплексний показник оцінки трудового потенціалу підприємства відповідно до запропонованих показників визначається за формулою:

$$K_{ТП} = 0,67 \times P_{зп} + 0,33 \times ПВ_{а.ф.} \quad (4),$$

де $K_{ТП}$ — комплексний показник трудового потенціалу, $P_{зп}$ — рівень заробітної плати до обсягу продажу, $ПВ_{а.ф.}$ — питома вага адміністративних витрат в загальній сумі витрат.

Комплексний показник оцінки інформаційного потенціалу підприємства розраховано за формулою:

$$K_{ІП} = 0,63 \times ПВ_{ін.інз} + 0,37 \times ПВ_{на} \quad (5),$$

де $K_{ІП}$ — комплексний показник інформаційного потенціалу, $ПВ_{ін.інз}$ — питома вага інвестицій на програмне забезпечення та рекламу в загальному обсязі витрат, $ПВ_{на}$ — питома вага нематеріальних активів в загальному обсязі витрат.

Виходячи з того, що диференціація вагових коефіцієнтів практично однакова для кожного з досліджуваних підприємств, які спеціалізуються на виробництві машин і устаткування для різних сфер економічної діяльності національної економіки України, та використовуючи статистичну інформацію за 2011 р., що можна одержати у вільному доступі [9], і вищенаведені формули, проведено оцінку ресурсного потенціалу (табл. 2).

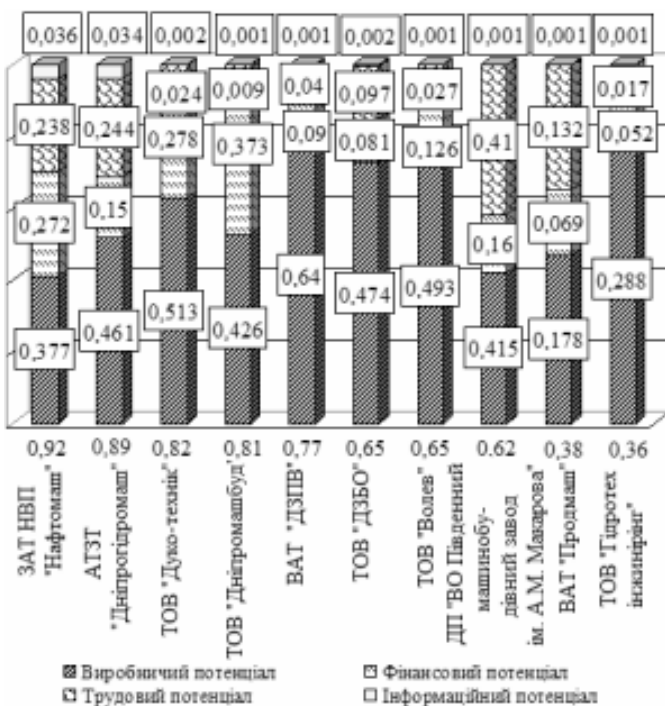

Рис. 2. Рейтинг машинобудівних підприємств за інтегральним показником ресурсного потенціалу

Таблиця 3. Типологізація машинобудівних підприємств за рівнем ресурсного потенціалу

Типи підприємств	Градація	Підприємства
З високим рівнем ресурсного потенціалу	$1 \leq K_{pn} \leq 0,7$	ЗАТ НВП «Нафтомаш»
		АТЗТ «Дніпрогідромаш»
		ТОВ «Дуко-технік»
		ТОВ «Дніпромашбуд»
З середнім рівнем ресурсного потенціалу	$0,69 \leq K_{pn} \leq 0,4$	ВАТ «Дніпропетровський завод прокатних валків»
		ТОВ «Дніпропетровський завод бурового обладнання»
		ТОВ «Волев»
		ДП «ВО Південний машинобудівний завод ім. А.М. Макарова»
З низьким рівнем ресурсного потенціалу	$0,39 \leq K_{pn} \leq 0$	ВАТ «Продмаш»
		Українсько-російське ТОВ «Гідротех інжиніринг»

Як видно з табл. 2, найбільший інтегральний показник ресурсного потенціалу має ЗАТ "Науково-виробниче підприємство "Нафтомаш" (0,92), близький до нього коефіцієнт має АТЗТ "Дніпрогідромаш" (0,89). Далі йде група підприємств із практично однаковими за величиною коефіцієнтами: ТОВ "Дуко-технік" (0,82), ТОВ "Дніпромашбуд" (0,81) та ВАТ "Дніпропетровський завод прокатних валків" (0,77). Наступну групу складають ТОВ "Волев" (0,65), ТОВ "Дніпропетровський завод бурового обладнання" (0,65) та ДП "ВО Південний машинобудівний завод ім. А.М. Макарова" (0,62). Із досліджуваних підприємств найменші коефіцієнти, що показують рівень їх ресурсного потенціалу, мають ВАТ "Продмаш" (0,38) та Українсько-російське ТОВ "Гідротех інжиніринг" (0,36). Аналіз складових ресурсного потенціалу дозволяє виявити, за рахунок якої з них підвищується чи знижується загальний рівень, та прийняти конкретне управлінське рішення щодо оптимізації ресурсів підприємства.

Крім того, за інтегральними показниками можна визначити рейтинг машинобудівних підприємств. Для більш наочного уявлення про місце кожного з конкурентів на рис. 2 наведено рейтинг великих машинобудівних підприємств Дніпропетровської області за оцінкою ресурсного потенціалу.

Розрахунок інтегральних показників ресурсного потенціалу та визначення за ними рейтингів підприємств дозволяє провести їх типологізацію, що дає можливість розробити заходи з підвищення рівня потенціалу в цілому та окремих його складових. Модифікуючи шкалу Харрінгтона [10], доцільно виділити три типи машинобудівних підприємств за рівнем ресурсного потенціалу: з високим, середнім і низьким ресурсним потенціалом (табл. 3).

Як видно з табл. 3, з десяти досліджуваних підприємств шість можна віднести до підприємств із високим ресурсним потенціалом, три — до підприємств із середнім рівнем потенціалу, два — до підприємств із низьким рівнем ресурсного потенціалу. Така типологізація та проведення аналізу ресурсного потенціалу за певний проміжок часу дозволяє визначити не тільки належність підприємства до тієї чи іншої групи та порівнювати ресурсні можливості з основними конкурентами, але й аналізувати можливість переходу до групи з більш високим рівнем ресурсного потенціалу, збереження позиції, а також динаміку зміни статусу за роками. Це дає змогу оцінити свою позицію порівняно з підприємствами-лідерами на цільовому ринку та розробити заходи щодо стабілізації розвитку за рахунок оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємства та окремих його складових.

ВИСНОВКИ

Запропонована методика оцінки ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств, яка базується на застосуванні індексної форми аналізу, дозволяє використовувати інформацію про динаміку потенціалу для дослідження внутрішніх можливостей підприємства та їх відповідності зовнішньому середовищу функціонування. Звичайно, узагальнююча оцінка ресурсного потенціалу на момент проведення дослідження, є статичною величиною, але, з іншого боку, порівняння досягнутого рівня за декілька періодів та з параметрами конкурентів дозволяє віднести її до динамічних показників.

Одержані результати за проведеною оцінкою ресурсного потенціалу стають підґрунтям для розробки стратегічних планів розвитку машинобудівного підприємства з урахуванням власних, регіональних, національних пріоритетів у сфері машинобудування.

Запропонований комплексний підхід до оцінки ресурсного потенціалу є універсальним і забезпечує можливість його застосування в практиці діяльності машинобудівних підприємств.

Література:

1. Грант Р.М. Современный стратегический анализ / пер. с англ. под ред. В.Н. Фунтова. — 5-е изд. — СПб.: Питер, 2008. — 560 с.
2. Артем'єв А.В. Ефективність використання потенціалу підприємства і його обмеження / А.В. Артем'єв // Формування механізмів управління якістю та підвищення конкурентоспроможності підприємств. II Міжн. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених: тези доп. Т.І. — Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. — С. 22—23.
3. Бикова В.Г. Оцінка та планування фінансово-економічного потенціалу підприємств загальнодержавного значення: дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / В.Г. Бикова. — К., 2006. — 220 с.
4. Маслак О.І. Визначення економічного потенціалу машинобудівних підприємств / О.І. Маслак, С.В. Іщенко, П.К. Куліничев // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 19: у 2-х ч. — Черкаси: ЧДТУ, 2008. — Ч. I. — С. 149—152.
5. Поминова О.И. Построение системы мониторинга состояния машиностроительных предприятий Кемеровской области: автореф. дис. канд. экон. наук: 05.13.10 / О.И. Поминова. — Барнаул, 2006. — 23 с.
6. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. — К.: КНЕУ, 2009. — 316 с.
7. Павлова В.А. Оцінювання ресурсного потенціалу підприємств машинобудівної галузі / В.А. Павлова, О.В. Кузьменко // Держава та регіони. — 2010. — № 1. — С. 152—156.
8. Бешелев С.Д. Математико-статистические методы экспертных оценок / С.Д. Бешелев, Ф.Г. Гурвич. — М.: Статистика, 1980. — 263 с.
9. Державний комітет статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Ремеников В.Б. Управленческие решения [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <http://www.e-college.ru/xbooks/xbook167/book/part-008>

Стаття надійшла до редакції 11.09.2012 р.